

ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

Необхідність протистояння загрозам гібридного типу та швидким і раптовим змінам безпекового середовища актуалізує питання розбудови національної стійкості. Це передбачає, зокрема, запровадження низки нових механізмів, які дозволять існуючим системам забезпечення національної безпеки набути здатності адаптуватися без значних втрат до нових умов, своєчасно й ефективно реагувати на широкий спектр загроз, які стає все складніше ідентифікувати, посилити належним чином спроможності різних суб'єктів тощо.

Практика розробки і впровадження механізмів забезпечення національної стійкості набула вже певного поширення у світі. Як правило, країни починають застосовувати відповідні механізми у пріоритетних для себе сферах, серед яких найбільш типовими на даний час є протидія тероризму, захист критичної інфраструктури, кібербезпека, реагування на надзвичайні ситуації природного і техногенного походження, забезпечення безперервності бізнес-процесів тощо. Запровадження таких механізмів здійснюється, як правило, шляхом прийняття відповідних програм, планів дій, керівництв та інше.

Комплексний підхід до питань забезпечення національної стійкості притаманний нині лише небагатьом країнам, серед яких Велика Британія і США, де відповідні цілі та завдання визначаються на рівні стратегічних документів держави. Зокрема, такі завдання визначаються у Стратегіях національної безпеки Великої Британії, починаючи з 2008 р. Однією з основних цілей Стратегії 2010 р. визначено забезпечення безпеки і стійкості Великої Британії, що передбачає захист населення, економіки, інфраструктури, території та способу життя від всіх найбільших актуальних і потенційних ризиків. При цьому формування стійкості держави

розглядається у контексті готовності до будь-яких небезпек, здатності відновлюватися після шоків і продовжувати надавати життєво важливі послуги¹.

У США концепт національної стійкості був комплексно реалізований у Стратегії національної безпеки 2017 р.² У попередніх Стратегіях, як і в інших програмних документах, зокрема, у Чотирирічному огляді внутрішньої безпеки 2014 р.³, визначалися лише окремі завдання у цій сфері.

Дослідження досвіду різних країн у розбудові національної стійкості дає підстави стверджувати, що **принципово важливе значення у цьому процесі мають такі напрями діяльності, як:**

- налагодження ефективної взаємодії між усіма суб'єктами (державними і недержавними). Це може потребувати створення нових організаційних структур (формальних і неформальних співтовариств, постійно діючих робочих груп тощо);

- посилення спроможностей уповноважених державних органів щодо ідентифікації загроз;

- підвищення рівня обізнаності суб'єктів щодо спектру і характеру актуальних і потенційних загроз;

- певний перерозподіл відповідальності у безпековій сфері (недержавні суб'єкти, місцеві громади, громадяни беруть на себе більшу відповідальність за власну безпеку, а держава створює для цього сприятливі умови і посилює координаційні і контрольні функції);

- забезпечення безперервності процесу державного управління і надання критично важливих послуг населенню;

¹ A Strong Britain in an Age of Uncertainty: The National Security Strategy [Електронний ресурс] // UK Government. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61936/national-security-strategy.pdf

² National Security Strategy of the United States of America [Електронний ресурс] // President of the USA. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

³ The 2014 Quadrennial Homeland Security Review [Електронний ресурс] // Homeland Security Department. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/2014-qhsr-final-508.pdf>

- забезпечення високого рівня готовності всіх суб'єктів до широкого спектру загроз і небезпек (шляхом налагодження ефективного обміну інформацією, проведення постійних навчань, тренувань, розробка відповідних програм і планів дій тощо);

- налагодження стійких двосторонніх каналів комунікації уповноважених державних і місцевих органів з населенням;

- адекватне посилення спроможностей всіх суб'єктів щодо протидії будь-яким загрозам на всіх етапах (забезпечення готовності, реагування, відновлення).

Цікавим для України видається **досвід Великої Британії** із запровадження концепту стійкості у сфері національної безпеки. Так, з метою реалізації комплексного підходу і посилення спроможностей реагування на широкомасштабні надзвичайні ситуації різного походження урядом Великої Британії проводиться системна робота щодо **розвитку механізмів міжвідомчої взаємодії та координації заходів**, що здійснюються Кабінетом Міністрів, окремими міністерствами, місцевою владою, приватним сектором та громадянським суспільством.

Слід зазначити, що у Великій Британії діє Закон про надзвичайні ситуації (Civil Contingencies Act, 2004), який визначає надзвичайні ситуації як небезпечні події або явища, що можуть мати серйозний негативний вплив або нанести значну шкоду способу життя громадян, навколишньому середовищу або національній безпеці (зокрема, внаслідок війни або вчинення терористичних актів). Тобто йдеться про широкий спектр загроз.

З метою реалізації положень зазначеного Закону урядом розроблено низку керівних документів, що надають рекомендації та пропонують гнучкі механізми запобігання, підготовки до реагування, безпосереднього реагування на надзвичайні ситуації та відновлення. Зокрема, це:

- Програма підвищення стійкості (The Resilience Capabilities Programme), яка визначає сфери відповідальності різних державних органів і

порядок міжвідомчої координації і взаємодії при підготовці, реагуванні та ліквідації (мінімізації) наслідків надзвичайних ситуацій;

- Концепція проведення операцій з реагування на надзвичайні ситуації (UK central government arrangements for responding to an emergency. Concept of operations), яка визначає принципи і порядок реагування на надзвичайні ситуації, а також гнучкі механізми координації відповідних заходів;

- Посібник із надзвичайних ситуацій та відновлення (Emergency Response and Recovery. Guidance), в якому визначені принципи та ефективна практика реагування на надзвичайні ситуації та відновлення після криз, повноваження державних органів і служб у цій сфері, надані рекомендації щодо організації міжвідомчої взаємодії і роботи із засобами масової інформації;

- Плани на випадок надзвичайних ситуацій для реагування на найвищі пріоритетні ризики, ідентифіковані в Національній оцінці ризиків (Contingency plans for responding to the highest priority risks identified in the NRA);

- Національні стратегічні засади стійкості громади (A Strategic National Framework on Community Resilience), що визначають принципи і можливості громад і громадян у зміцненні власної стійкості до загроз різного походження, містять приклади конкретних дій, рекомендації щодо підготовки і планування на випадок надзвичайних ситуацій, реагування і відновлення.

Також існує низка секторальних планів (Public Summary of Sector Security and Resilience Plans), реалізація яких спрямована на забезпечення стійкості критичної інфраструктури, забезпечення безперервності бізнес-процесів тощо.

Як правило, такі документи мають не обов'язковий для виконання, а рекомендаційний характер. Метою їх прийняття є уніфікація термінології, методології і правил поведінки на різних етапах протидії загрозам широкого спектру (all-hazards approach), посилення діалогу між уповноваженими

державними органами і службами, а також іншими суб'єктами. Крім того, вони заохочують громадян, громади, організації та інших до більш активних дій у посиленні власної стійкості та безпеки, пропонують «дорожні карти» щодо порядку дій у визначених ситуаціях.

Одним із базових документів Великої Британії, з урахуванням якого різні суб'єкти формують плани на випадок надзвичайних подій та ліквідації їх наслідків, є **Національний реєстр ризиків** (National Risk Register). Він періодично оновлюється і є загальнодоступною версією Національної оцінки ризиків (National Risk Assessment), яка є складовою Стратегії національної безпеки і містить детальний аналіз безпекового середовища з ідентифікацією актуальних і потенційних загроз і небезпек у розумінні Закону про надзвичайні ситуації. Цей документ є закритим.

Національний реєстр ризиків складається із 4 частин:

У частині 1 наводяться принципи формування Реєстру і загальна характеристика ризиків, які до нього включені, із визначенням ймовірностей їх настання і прогнозних оцінок їх негативного впливу на суспільство і державу.

Довідково. За результатами аналізу Національних реєстрів ризиків ВБ за 2008, 2010, 2012, 2013, 2015, 2017 роки встановлено, що основними групами ризиків для Великої Британії є такі: надзвичайні ситуації природного походження/ стихійні лиха (повені, пожежі, землетруси тощо); техногенні катастрофи; диверсії і терористичні акти (у т.ч. на об'єктах критичної інфраструктури, у місцях проведення масових публічних заходів та інше); соціальні ризики (захворювання людей і тварин, акції протесту, масові безлади тощо). Оцінки щодо ймовірності настання відповідних ризиків і їх потенційного впливу могли різнитися у різні періоди часу.

Частина 2 характеризує можливі наслідки різних надзвичайних ситуацій (порушення у транспортній системі, повінь, терористичний акт тощо). Також у цій частині пропонується перелік простих дій, виконання яких може допомогти громадянину захистити себе, свою родину або бізнес.

У частині 3 докладніше аналізується кожен із ризиків і їх наслідки, у т.ч. у розрізі регіональних особливостей, а також діяльність уповноважених урядових та інших структур, спрямована на забезпечення готовності до

відповідної надзвичайної ситуації, можливе попередження або завчасне виявлення такої загрози, посилення координації дій різних суб'єктів. Також містяться рекомендації для громадян щодо їх дій у разі настання відповідної події/ситуації, довідкова інформація та посилання на інформаційні ресурси, які допоможуть окремим особам, підприємствам та громадам спланувати заходи з реагування на конкретні надзвичайні ситуації.

У частині 4 надається характеристика методології підготовки документу, зокрема, щодо ідентифікації, оцінки та ранжування ризиків.

Національний реєстр ризиків розміщується на офіційній веб-сторінці Уряду ВБ⁴, де також містяться посилання на законодавчі акти та керівні документи щодо підготовки та реагування на певну загрозу.

Враховуючи адміністративний устрій Великої Британії у документі враховані особливості організації відповідної діяльності в Англії, Уельсі, Шотландії та Північній Ірландії, з якими можна ознайомитись, перейшовши за запропонованими посиланнями.

Варто зазначити, що важливим принципом посилення національної стійкості у Великій Британії є **субсидіарність**, відповідно до якого рішення щодо протидії загрозам на різних етапах мають прийматись на найнижчому (місцевому) рівні за умови забезпечення необхідної координації на відповідному найвищому рівні. При цьому вважається, що найбільш ефективно реагування та управління у ході більшості надзвичайних ситуацій здійснюється саме на місцевому рівні.

Основу для такої діяльності також закладено у Законі про надзвичайні ситуації, а Національна оцінка ризиків допомагає місцевим органам влади формувати місцеві реєстри ризиків, готувати плани та вживати необхідних заходів щодо запобігання чи зменшення наслідків інцидентів з урахуванням місцевих особливостей.

Законодавством ВБ також передбачено, що з метою реалізації комплексного підходу (all-hazards approach) та забезпечення належної

⁴ <https://www.gov.uk/government/collections/national-risk-register-of-civil-emergencies>

взаємодії і координації, органи, відповідальні за реагування на надзвичайні ситуації будь-якого походження, мають працювати у рамках місцевих форумів стійкості (Local Resilience Forum). Ця практика передбачає регулярні зустрічі у міжвідомчому форматі із залученням представників місцевої влади, громадянського суспільства, засобів масової інформації тощо.

Британське законодавство поділяє органи та організації, які мають реагувати на надзвичайні ситуації, та представників, які беруть участь у роботі форумів, на 2 категорії:

- категорія 1 – це представники місцевого управління (local government), спеціалізованих служб (поліція, пожежна служба), служб охорони здоров'я різного підпорядкування, а також служби з питань морських та прибережних надзвичайних ситуацій, агентства з охорони навколишнього середовища тощо. Відповідно до законодавства учасники категорії 1 мають обов'язково брати участь у роботі цих форумів;

- категорія 2 – це представники енерго-, водопостачальних, транспортних компаній тощо, оператори аеропортів, представники громадських, волонтерських організацій тощо. Учасники категорії 2 можуть брати участь у їх роботі, а якщо цього вимагає ситуація, зобов'язані надавати підтримку учасникам, віднесеним до категорії 1.

Слід зауважити, що зазначені закони, програми, посібники тощо не розраховані на ситуації, пов'язані із військовою загрозою. Проте заохочується участь у роботі цих форумів представників Збройних Сил Великої Британії.

Структура форумів може відрізнятися залежно від особливостей того чи іншого регіону, але у кожному форумі присутні основні обов'язкові елементи. Так, форуми мають збиратись та працювати не рідше одного разу на півроку, а відповідні органи здійснювати взаємодію, співробітництво та обмін інформацією. Основні обов'язки місцевих форумів стійкості такі:

- Оцінка ризиків, ведення (складання, оновлення) Реєстрів ризиків громади. Цей обов'язок покладено на учасників категорії 1. Мета ведення

цих Реєстру полягає у тому, щоб забезпечити точне та спільне розуміння ризиків, притаманних конкретній місцевості, зробити подальше спільне планування пропорційним та адекватним, збудувати раціональну основу для визначення пріоритетів діяльності, розробки робочих програм та ефективного розподілу ресурсів.

- Підготовка загальних планів дій на випадок надзвичайної ситуації. Законодавство не покладає на учасників категорії 1 обов'язок щодо запобігання всім можливим надзвичайним ситуаціям. Проте вимагає планування превентивних заходів, що можуть сприяти уникненню очікуваної надзвичайної ситуації. У цьому контексті набуває важливості така функція місцевих форумів як уникнення дублювання аналогічних планів у різних відомствах (організаціях) та розробки планів, що будуть суперечити один одному.

- Забезпечення виконання планів щодо забезпечення безперервності бізнесу в умовах надзвичайної ситуації. Форуми мають бути обізнані про такі плани всіх суб'єктів та повинні підтримувати діяльність з управління безперервністю бізнесу, надавати відповідне сприяння. Ця функція покладається на місцеві органи влади, а інші учасники категорії 1 зобов'язані сприяти у цьому. Основна мета виконання цього завдання – мінімізація економічної шкоди, що може бути завдана внаслідок надзвичайної події.

- Підтримання зв'язків із громадськістю. Цей обов'язок базується на тому принципі, що добре поінформована громадськість здатна більш адекватно реагувати на надзвичайну ситуацію, мінімізуючи її негативні наслідки. Учасники категорії 1 зобов'язані інформувати спільноти про наявні ризики та заплановані заходи реагування. Також вони мають надавати інформацію та рекомендації у ході реагування на надзвичайну ситуацію. При цьому не допускається розголошення конфіденційної чутливої інформації, а також інформації, що може викликати паніку серед населення.

- Обмін інформацією. Виконання цього обов'язку має надзвичайно важливе значення і покладається на учасників форумів обох категорій. Обмін

інформацією передбачає встановлення зв'язків між організаціями, підтримання формальних та неформальних контактів, обмін знанням, досвідом, рекомендаціями тощо.

- Співпраця (взаємодія). Співробітництво між державним, приватним сектором, громадськими організаціями, а також між самими форумами є критично важливим фактором під час підготовки та в ході реагування на надзвичайні події. Така кооперація є обов'язковою і сприяє розробленню спільних підходів до підготовки та міжвідомчого реагування на кризові ситуації.

Отже, основне завдання місцевих форумів стійкості полягає в забезпеченні ефективної підготовки на місцевому рівні до реагування на можливі кризові ситуації та загрози різного походження.

Водночас законодавством та керівними документами визначаються органи, відповідальні за підготовку до реагування на надзвичайні події у конкретних сферах і забезпечення відповідних спроможностей, пропонуються гнучкі механізми взаємодії та координації у вигляді цільових інструктивних документів, рекомендації.

У цілому, визначальними принципами посилення стійкості до різних загроз і надзвичайних ситуацій, відповідно до законодавства ВБ є такі: готовність (preparedness); безперервність (continuity); субсидіарність (subsidiarity), спрямування (direction); інтеграція (integration); комунікація (communication); взаємодія (co-operation); передбачуваність (anticipation).

Такий комплексний підхід надає можливість державному та приватному секторам, місцевим громадам та громадянському суспільству сформуванню спільний погляд та розуміння існуючих і потенційних ризиків, сприяти забезпеченню готовності до дій в умовах кризової ситуації як окремих громадян, так і різних систем реагування, розробляти узгоджені плани реагування, діяти спільно та злагоджено. Таким чином, досягається стійкість як на державному, секторальному рівнях так і в межах територіальних громад.

Розбудова національної стійкості має важливе значення для України, для якої гібридна агресія РФ є чинником довгострокового негативного впливу на стан національної безпеки. Певні елементи національної стійкості в Україні вже сформовані, зокрема, у вигляді профільного законодавства у сфері забезпечення національної безпеки, існування низки загальнодержавних безпекових систем (у т.ч. у сфері боротьби з тероризмом, цивільного захисту та інші), у цілому визначені повноваження органів влади у сфері протидії тим чи іншим загрозам.

Проте залишається ще низка проблемних питань, вирішення яких сприятиме посиленню національної стійкості до широкого спектру загроз. Зокрема, йдеться про необхідність удосконалення діяльності з ідентифікації загроз національній безпеці, посилення міжвідомчої взаємодії і запровадження комплексного підходу щодо протидії широкому спектру загроз, активізації ролі громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки, встановлення двосторонніх каналів комунікацій між державними органами і населенням тощо.

Розбудова національної стійкості є досить новим завданням для України, а отже потребує закріплення візії цього процесу на рівні стратегічних документів держави.

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку» має періодично оновлюватися Стратегія національної безпеки України, яка є основним документом довгострокового планування і якою визначаються основні напрями державної політики у сфері національної безпеки. Слід враховувати, що чинна Стратегія національної безпеки України розрахована на реалізацію до 2020 року. Таким чином, процес підготовки нової редакції цього важливого документа довгострокового планування має розпочатися вже у 2019 році.

З огляду на викладене, вбачається за доцільне при підготовці проекту нової редакції Стратегії національної безпеки України визначити у ньому основу мету, принципи, цілі і завдання розбудови національної стійкості.

Крім цього, у розвиток положень Закону України «Про національну безпеку» щодо стратегічного планування видається доцільним розглянути питання щодо розробки низки нових документів, які б визначали порядок взаємодії органів державної і місцевої влади та населення на різних етапах протидії загрозам і небезпекам.

Зокрема, доцільно запровадити практику підготовки Реєстру загроз як складової Стратегії національної безпеки України. Цей реєстр мав би сприяти формуванню спільного бачення ризиків, їх рівнів, порядку взаємодії державного, приватного секторів та громадянського суспільства.

Частково це завдання вирішено Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України⁵, якою визначено систему поглядів на розвиток безпекових та оборонних спроможностей України у середньостроковій перспективі, основні завдання розвитку сектору безпеки і оборони. У додатку до цієї Концепції встановлено перелік кризових ситуацій для планування, реагування та застосування сил і засобів, а також розподіл відповідальності складових сектору безпеки і оборони України у реагуванні на загрози та під час виконання завдань за призначенням.

Слід зауважити, що перелік можливих кризових ситуації є не вичерпним, а крім того, документ не передбачає необхідності залучення до відповідних процесів інших суб'єктів, у т.ч. громадянського суспільства. При цьому Концепція визначає у якості проблеми, що потребує вирішення, недосконалість координації і взаємодії складових сектору безпеки і оборони (до яких відповідно до статті 12 Закону України «Про національну безпеку» відносяться також і громадяни та громадські об'єднання), а також між центральними та місцевими органами державної влади під час вирішення спільних завдань із забезпечення національної безпеки.

Також у Концепції не знайшли відображення такі важливі завдання, як необхідність комплексної протидії викликам та загрозам, запровадження

⁵ Указ Президента України 14 березня 2016 року № 92/2016 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року "Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/documents/922016-19832>

єдиних підходів щодо виявлення, ідентифікації й оцінки загроз, розроблення нових та вдосконалення існуючих механізмів міжвідомчої взаємодії та координації діяльності різних суб'єктів.

Водночас досвід протидії гібридним загрозам вказує на необхідність саме такого комплексного підходу особливо на початковому етапі агресії, коли нападник намагається максимально замаскувати свої дії.

Висновки і рекомендації

1. Розбудова національної стійкості дозволяє модернізувати систему забезпечення національної безпеки з метою її адаптації до швидких змін безпекового середовища, впливу загроз гібридного типу.

Принципово важливе значення при цьому має:

- запровадження комплексного підходу до протидії загрозам широкого спектру на різних етапах;
- налагодження ефективної взаємодії між усіма суб'єктами, як державними, так і недержавними;
- запровадження єдиних підходів щодо виявлення, ідентифікації й оцінки загроз, підвищення рівня обізнаності суб'єктів щодо характеру їх впливів;
- забезпечення безперервності процесу державного управління, надання критично важливих послуг населенню, бізнес-процесів;
- проведення навчань, тренувань, визначення порядку дій під час кризової ситуації та після неї з метою забезпечення високого рівня готовності всіх суб'єктів;
- налагодження стійких двосторонніх каналів комунікації уповноважених державних і місцевих органів з населенням тощо.

2. Запровадження принципів національної стійкості у сфері національної безпеки доцільно розпочинати із визначення загальної візії цього процесу на рівні стратегічних документів держави.

Враховуючи, що розбудова національної стійкості є досить новим, але дуже актуальним завданням для України, важливе значення має вивчення відповідного досвіду інших держав. Цікавим видається приклад Великої Британії, яка вже має значний прогрес у запровадженні комплексного підходу, а також окремих механізмів забезпечення національної стійкості. Це знайшло відображення у Стратегії національної безпеки ВБ, а також у низці інших документів.

3. Враховуючи світовий досвід та особливості безпекового середовища України, видається доцільним подальший розвиток системи забезпечення національної безпеки здійснювати із урахуванням принципів національної стійкості. В їх основу має бути закладене спільне розуміння загроз і безпекових процесів, ефективна взаємодія всіх суб'єктів, активне співробітництво держави із приватним сектором та громадянським суспільством на всіх етапах підготовки, запобігання, виявлення, реагування та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і кризових явищ у сфері національної безпеки України.

При підготовці проекту нової редакції Стратегії національної безпеки України у порядку, визначеному Законом України «Про національну безпеку України», доцільно визначити у ньому мету, принципи, цілі і завдання розбудови національної стійкості.

4. Також доцільно запровадити практику підготовки Реєстру загроз як складової Стратегії національної безпеки України.

Цей реєстр має бути відкритим документом, який готується на основі детального аналізу безпекового середовища і результатів комплексного огляду сектору безпеки і оборони України. У ньому мають розкриватися актуальні загрози національній безпеці, визначені Стратегією національної безпеки, а також визначатися найбільш ймовірні потенційні загрози і небезпеки.

Документ також має містити опис можливих наслідків настання певної загрози, визначати сфери відповідальності і порядок реагування

уповноважених органів державної і місцевої влади, інформацію для населення щодо порядку дій з метою максимального убезпечення себе, своєї родини, майна тощо, а також необхідні контактні телефони, посилання на корисні електронні ресурси. При цьому визначення розподілу відповідальності та порядку взаємодії державних органів має враховувати інформацію, викладену у додатку до Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України 14 березня 2016 року № 92/2016.

Такий Реєстр сприятиме підвищенню рівня готовності різних суб'єктів до можливих загроз і небезпек широкого спектру, формуванню єдиних підходів до ідентифікації загроз, підвищенню ефективності міжвідомчої взаємодії у сфері національної безпеки тощо.

Реєстр загроз має затверджуватись рішенням РНБОУ, а технічне його ведення (формування, оновлення) доцільно покласти на Апарат РНБОУ з використанням можливостей Головного ситуаційного центру України та науково-методологічним супроводженням з боку Національного інституту стратегічних досліджень.

5. З метою формування єдиних підходів щодо ідентифікації загроз Міністерству оборони України доцільно продовжити роботу стосовно запровадження системи індикаторів (показників) стану національної безпеки на виконання вимог підпункту 7 пункту 3 рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України», затвердженого Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287.

На сьогодні в Україні застосовуються лише окремі методики та показники оцінювання окремих складових стану національної безпеки України. Необхідність порівняння рівнів загроз у різних сферах потребує формування інтегральної методики оцінювання стану національної безпеки з урахуванням міжгалузевих зв'язків. Застосування такої методики у роботі Головного ситуаційного центру України сприятиме створенню єдиної

системи моніторингу, аналізу, прогнозування та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони, удосконаленню державної системи стратегічного планування.

Враховуючи, що забезпечення функціонування Головного ситуаційного центру України як програмно-апаратного комплексу зі збору, накопичення і обробки інформації, необхідної для підготовки та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони здійснюється Апаратом Ради національної безпеки і оборони України, необхідно забезпечити плідну участь Апарату РНБОУ у процесі розробки і впровадження системи індикаторів (показників) стану національної безпеки України.

6. Існуючі в Україні безпекові системи (у т.ч. у сфері боротьби з тероризмом, цивільного захисту та інші) потребують адаптації до нових умов, у т.ч. запровадження у їх діяльності принципів стійкості.

На підставі Стратегії національної безпеки України, інших документів стратегічного планування у сфері національної безпеки, а також Реєстру загроз уповноваженим державним органам (МВС, СБУ, ДСНС та іншим) доцільно розробити низку нових документів, які б визначали порядок взаємодії органів державної та місцевої влади та населення на різних етапах протидії загрозам і небезпекам.

Відповідні документи (інструкції, положення, посібники) мають бути максимально популяризовані через засоби масових комунікації, а також розповсюджені серед освітніх закладів, центрів надання адміністративних послуг населенню тощо.

На підставі цих документів уповноваженим державними органами (МВС, СБУ, ДСНС та іншими) мають бути розроблені відповідні навчальні програми, тренування, які мають регулярно проводитися за участі представників громад, організацій, підприємств, установ тощо.

7. З огляду на викладене Апарату РНБОУ доцільно провести міжвідомчу нараду з метою обговорення і вирішення таких питань:

- визначення плану дій (у т.ч. термінів, виконавців) щодо оновлення Стратегії національної безпеки України відповідно до вимог Закону України «Про національну безпеку України»;

- підготовки у закритому режимі доповіді про стан національної безпеки як базового документу для подальшого формування Реєстру загроз і оновлення Стратегії національної безпеки України. До такої роботи доцільно залучити, зокрема, **Службу безпеки України, розвідувальні органи, Національний інститут стратегічних досліджень**;

- визначення формату і порядку підготовки Реєстру загроз як складової Стратегії національної безпеки України, зокрема щодо:

переліку актуальних загроз, які підлягатимуть оприлюдненню;

типових механізмів взаємодії органів державної і місцевої влади, а також населення з питань підготовки, реагування і ліквідації наслідків відповідних загроз.

До такої роботи доцільно залучити, зокрема, **КМУ, МВС, ДСНС, СБУ, Міноборони, Національний інститут стратегічних досліджень**.

8. З метою вирішення питання уніфікації визначення і оцінки загроз національній безпеці, підвищення ефективності діяльності Головного ситуаційного центру України **Апарату РНБОУ доцільно провести міжвідомчу нараду**, на якій заслухати звіт Міністерства оборони щодо розробки системи показників (індикаторів) стану національної безпеки України.

9. **На засіданні РНБОУ доцільно розглянути питання щодо вдосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії та посилення взаємодії органів сектору безпеки і оборони України з місцевими громадами і населенням з питань підготовки, реагування і ліквідації наслідків визначених загроз (передусім, терористичних атак різного походження, диверсій тощо) і надзвичайних ситуацій.**

При цьому **СБУ, МВС, ДСНС, Міноборони та іншим уповноваженим органам доцільно доручити розробити і оприлюднити**

типові плани відповідних дій, які передбачають, зокрема, проведення періодичних консультацій, навчальних тренувань для представників місцевих громад та інших верств населення, підготовку і розповсюдження відео-, аудіо-, друкованих матеріалів для засобів масових комунікацій з метою популяризації відповідних знань.

Крім того, **АТЦ при СБУ** доцільно доручити при плануванні і проведенні навчань з антитерористичної тематики передбачати відпрацювання питань захисту населення і взаємодії з ним на різних етапах реагування на загрозу, а також розробити рекомендації для освітніх закладів різного рівня щодо включення до навчальних програм окремих питань з антитерористичної тематики, а саме: характер загрози, ознаки можливої терористичної діяльності, типовий порядок дій уповноважених органів держави з протидії тероризму, типовий порядок дій населення у разі настання такої події тощо.

Резнікова О.О., Місюра А.О.
відділ проблем національної безпеки
Національний інститут стратегічних досліджень
жовтень 2018 р.